

AB'NİN İNSAN HAKLARI SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMEDEKİ BAŞARISIZLIĞI: AB İNSAN HAKLARI ÖZEL TEMSİLCİSİ'NİN BM'DE YAPMIŞ OLDUĞU AÇIKLAMA

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2022 / 30

24.11.2022

Bu Analiz yazısının aslı İngilizce olarak 18 Ekim 2022 tarihinde kaleme alınmıştır. AVİM Çevirmeni Ahmet Can Öktem makalenin tercümesine katkı sağlamıştır.

Ulusal veya Etnik, Dini ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına Dair Bildiri'nin (bundan böyle Bildiri) kabul edilmesinin 30uncu yıldönümü, 13 Eylül 2022 Salı günü başlamış olan BM Genel Kurulu'nun (BMGK 77) 77nci oturumunda BM'de kutlanmıştır. BM Genel Kurulu, 18 Aralık 1992 tarihinde, Bildiriyi 47/135 sayılı Karar ile, oylama yapılmaksızın, kabul etmiştir.[1] BMGK kararının dördüncü giriş paragrafında belirtildiği üzere, Bildiri, Medeni Haklar ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmesinin (bundan böyle Sözleşme) etnik, dini ve dilsel azınlıklara ait kişilerin haklarını konu alan 27nci maddesinin hükümlerinden esinlenmiştir.[2] BM Anlaşmaları Serisine göre, bu Sözleşme 23/09/2003 tarihinde Türkiye tarafından onaylanmış, 23/12/2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir.[3] BM Bildirisinin 2/1 sayılı paragrafında, Ulusal veya etnik, dini ve dilsel azınlıklara mensup kişiler, kendi kültürlerinden yararlanma, dinlerini açıklama ve uygulama ve dillerini özel ve kamusal alanda özgürce ve müdahale veya herhangi bir ayrımcılık olmaksızın kullanma hakkına sahiptir. ifadesi mevcuttur.

AB, Bildirinin 30uncu yıldönümünün kutlanması vesilesiyle, 21 Eylül 2022 tarihinde, New Yorkta bir açıklama yapmıştır. Avrupa Birliğinin Birleşmiş Milletler Delegasyonunun resmi sitesine göre, açıklama AB İnsan Hakları Özel Temsilcisi Eamon Gilmore tarafından yapılmıştır.[4] AB açıklamasında [Deklarasyonun] kabul edilmesinden 30 yıl sonra, AB, azınlıklara mensup kişilerin insan haklarının tam olarak yerine getirilmesinin sosyal uyumu ve dayanışmayı desteklediğine ve çatışmaların önlenmesi ve uzun vadeli istikrarın sağlanması için elzem olduğuna dair inancını kaybetmemiştir. ifadesi mevcuttur. Açıklamada, daha sonra ABnin Ne yazık ki, dünya genelinde azınlıklara mensup kişiler ayrımcılığa maruz kalmakta ve çoğu zaman toplumda tam olarak yer almaktan dışlanmaktadırlar. Farklı sebeplerden ötürü ayrımcılığa maruz kalanlar özellikle risk altındadır şeklindeki değerlendirmesi aktarılmaktadır. AB açıklaması, uluslararası boyuta

ulaşan ve uluslararası toplum için risk oluşturan insan hakları ihlallerinden söz etmektedir. AB bu bağlamda aşağıdaki meseleleri öne çıkartmaktadır:

- IŞİD gibi terörist grupların saldırıları,
- Myanmardaki dehşet verici suçlar,
- Sincan'daki Uygur mensupları ve ağırlıklı olarak Müslüman olan diğer azınlıkların durumu,
- ve Kuzey Etiyopya'daki korkunç insan hakları ve insani durum.

AB daha sonra Türkiye konusunda aşağıdaki hususu vurgulamaktadır:

> "AB, Türkiye'nin geçmişte uyguladığı ve Yunan Azınlığının şu anda yok olma eşiğine gelmesiyle sonuçlanan ayrımcı politikalardan derin üzüntü duymaktadır. Bu bağlamda AB, Türkiye'ye insan haklarını, temel özgürlükleri ve hukukun üstünlüğünü, azınlıklara ait kişilerin ve azınlıkların tüzel kişiliklerinin mülkiyet hakları da dahil olmak üzere, koruma çağrısını yinelemektedir."

AB Özel Temsilcisinin, ciddi insan hakları ihlallerinden ve günümüzde dünya çapında öneme sahip örneklerden söz ettiği sırada, açıklamasında ayrıca uluslararası çaptaki ağır insan hakları ihlalleriyle bir bağlantısı olmayan Türkiyedeki Rum azınlığına karşı geçmişte yapılan ayrımcılık iddiasını dile getirmesi, en hafif nitelendirmeyle, hayret vericidir. AB İnsan Hakları Özel Temsilcisi Eamon Gilmoreun açıklamasındaki söz konusu cümlenin, Türkiyeye karşı uygulamakta olduğu karalama kampanyası için AByi bir araç olarak kullanmayı alışkanlık haline getirmiş olan Yunanistanın ısrarı sonucu eklendiğine dair şüphe yoktur. Yunanistanın Türkiye ve Türk milletine karşı yürütmekte olduğu karalama kampanyasının şiddetini son dönemde artırmış olduğu bir gerçektir. Söz konusu kampanya, her geçen gün daha da tehlikeli bir boyut kazanmaktadır. Ne yazık ki, AB İnsan Hakları Özel Temsilcisinin, açıklamasına sözkonusu iddiayı dahil ederken, Yunan savının içeriği ve arka planı konusunda ne derecede bilgi sahibi olduğunu bilemeyiz. Örneğin, Birinci Dünya Savaşı sonrası ve İtilaf Güçlerinin teşvik ve yönlendirmesiyle Yunanistanın Anadoluyu işgal etme girişimi, bu girişimi sırasında Anadoludaki Türk ve Müslüman nüfusuna karşı işlediği suçlar ve zulüm gibi konularda Özel Temsilcinin ne kadar bilgi sahibi olduğunu değerlendirme imkânımız bulunmamaktadır. Bu çerçevede, 1923 Lozan Barış Antlaşmasının 59uncu maddesinin Yunanistan, Yunan ordusunun veya yönetiminin savaş hukukuna aykırı eylemlerinin Anadolu'da neden olduğu zararı tazmin etme yükümlülüğünü kabul etmektedir.[5] koşulunu belirlediğinin not edilmesi gerekmektedir.

Ayrıca, AB İnsan Hakları Özel Temsilcisinin işgalci Yunan ordusunun maceraperest askeri seferinden sonra Anadoluda yaşadığı küçük düşürücü hezimet, söz konusu hezimetin Yunan toplumunda yaratmış olduğu travma ve 30 Ocak 1923 tarihinde İsviçre, Lozanda imzalanan Yunan ve Türk Nüfusunun Mübadelesine İlişkin Sözleşme[6] doğrultusunda iki ülke arasında gerçekleşen nüfus mübadelesi konularına aşina olup olmadığına emin değiliz.

Zorunlu nüfus mübadelesi çerçevesinde, Yunanistanda yaşayan Müslüman Türk nüfusu (Batı Trakyada yaşayan Türk nüfusu hariç) ve Türkiyede yaşayan Rum Ortodoks nüfusu (İstanbul, Gökçeada ve Bozcaadada yaşayanlar hariç) nüfus değişimine tabi tutulmuştur.

Sözleşmenin 1inci ve 3üncü maddeleri şu şekildedir:

> "Madde 1
>
> 1 Mayıs 1923 tarihinden itibaren, Türk topraklarında yerleşik Rum Ortodoks dinine mensup Türk uyruklu kişiler ile Yunan topraklarında yerleşik Müslüman dinine mensup Rum uyruklu kişilerin zorunlu mübadelesi gerçekleştirilecektir.
>
> Bu kişiler, Türk Hükümetinin veya Yunan Hükümetinin izni olmaksızın, Türkiye veya Yunanistan'da yaşamak için geri dönmeyeceklerdir."
>
> "Madde 3
>
> Karşılıklı olarak, Rum ve Türk nüfusu mübadele edilecek olan toprakları, halihazırda ve 18 Ekim 1912 tarihinden sonra bırakıp gitmiş olan Rumlar ve Müslümanlar, 1nci Maddede öngörülen mübadelenin kapsamına girer sayılacaklardır.
>
> Bu Sözleşme'deki 'muhacir' ifadesi, 18 Ekim 1912 tarihinden itibaren göç etmek zorunda kalmış veya göç etmiş olan tüm gerçek ve tüzel kişileri kapsamaktadır."

Bu doğrultuda, Lozan Barış Antlaşmasının 37-44 Maddelerinin Türkiyedeki Müslüman olmayan azınlıkların haklarını kapsadığı, 45inci Maddenin bu Bölüm hükümlerinin Türkiye'nin Müslüman olmayan azınlıklara verdiği haklar, benzer şekilde Yunanistan tarafından ülkesindeki Müslüman azınlıklara da verilecektir. açıklamasını içerdiğinin not edilmesi gerekmektedir.

Lozan Barış Antlaşması çerçevesinde azınlık hakları sorunu konusunun açılmasını fırsat bilerek, Yunanistandaki Türk Azınlığın karşılaşmakta olduğu vahim sorunları AB İnsan Hakları Özel Temsilcisi Eamon Gilmoreun dikkatine sunmak isteriz. Söz konusu azınlık, 1923 tarihli Lozan Antlaşması gibi asırlık uluslararası antlaşmalardan gelen temel insan haklarından bile yararlanamamaktadır.

Birinci olarak, Yunanistan, Lozan Barış Antlaşmasının Müslüman azınlıktan söz ettiğini öne sürmekte, açıkça Yunan ve Türk nüfuslarından söz eden Nüfus Mübadelesi Anlaşmasının başlığını dikkate almayarak, Batı Trakyadaki Türk azınlığın etnik kimliğini reddetmektedir. Bu bağlamda, AB açıklamasının Türkiyedeki Yunan azınlıktan söz ettiğini belirtmek gerekir. Eğer 1923 yılında gerçekleşen nüfus değişimi etnik kimlik yerine sadece din unsuruna dayalı ise ve Yunanistandaki Türk azınlığın Türk etnik kimliği ismini kullanması reddediliyorsa, ABnin Türkiyede Yunan azınlık terminolojisini kullanmasının mümkün olmaması gerekirdi. Bunun yerine ABnin, nüfus mübadelesi Sözleşmesinin 1inci Maddesinde öngörüldüğü üzere, Yunan Ortodoks dini mensubu olan Türk vatandaşları şeklindeki uygun terminolojiyi kullanması lazım gelirdi. Bu önemli bir meseledir ve ABnin Yunanistanın Bizans entrikası tuzağına düşmemesi gerekir.

İkinci olarak, Lozan Barış Antlaşması, söz konusu Türk azınlığın ana dilde eğitim alma haklarını teminat altına almıştır. Ancak, Türk azınlığı eğitim alanında zorluklarla karşılaşmaktadır. Yunanistandaki 2011-2012 eğitim yılından bu yana, anaokulları Türk azınlığı için zorunlu eğitimin bir parçasıdır. Ancak, azınlığın çift dilli anaokullarının açılması talebi karşılanmamıştır, 2011 yılından bu yana başvurular askıdadır. Dahası, 2011

senesinde yürürlüğe giren yeni kanun uyarınca, azınlık ilkokulları ya kapatılmış ya da başka okullarla birleştirilmiştir. Söz konusu kanun, azınlık okullarına fazlasıyla ihtiyaç duyan yerlerde azınlık ilkokulları açılmasının önünü açmamıştır. Bu bakımdan, yeterli sayıda azınlık orta-lise okullarının ve nitelikli öğretmenlerin bulunmuyor olmasının ayrıca belirtilmesi gerekmektedir.

Üçüncü olarak, dini özgürlüğe uygulanan kısıtlamalar, Türk Azınlık için kronik bir meseledir. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı sayfasında yer alan bilgiye göre, Azınlığın dini lideri olan Müftülerini seçme hakkı 1913 tarihli Atina Antlaşmasıyla öngörülmüş olup, Yunan yönetimince 1920 yılında kabul edilen bir yasayla (2345/1920) Yunan iç hukukuna dercedilmiştir. Yunan yönetimi 1990 yılında bir Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle [Batı Trakya Türk Azınlığı] BTTAnın bu hakkını elinden almış ve Müftülerin Yunan yönetimince tayinle işbaşına getirilmeleri şeklinde yeni bir uygulama başlatmıştır. Bunun neticesinde bugün Gümülcine ve İskeçede hem Azınlık tarafından seçilmiş Müftüler hem de Yönetim tarafından atanmış Müftüler bulunmaktadır. Atanmış Müftüler, Yunan makamlarınca muhatap kabul edilmekle birlikte, kendilerine bağlı camilerin sayısı ve Azınlıkla ilişkileri bakımından etkisiz bir konumda bulunmaktadır.[7]

Dördüncü olarak, arsa ve taşınmaz malların edinimine dair sorunlar mevcuttur.

Beşinci olarak, Yunanistan, ilgili uluslararası anlaşmaları ihlal ederek, Osmanlı döneminden bu yana Müslüman hayır kuruluşlarının yönetimine müdahale etmektedir. Müslüman vakıfların yönetim kurullarının azınlıklar tarafından seçilmesi 1967 senesindeki askeri cuntadan bu yana mümkün olmamıştır. Bu uygulama bahis konusu kuruluşların hatalı idaresine ve onların mülküne el konulmasına sebep olmuştur. Kuruluşlar ayrıca ölçüsüz vergilere maruz kalmışlardır. Ne var ki, Yunanistandaki askeri yönetimin sona erdirilmesi, cunta yönetimi döneminde getirilen bu tür uygulamaların ortadan kaldırılmasının önünü açmamıştır.

Altıncı olarak, Yunan vatandaşlığından mahrum bırakılma, Yunanistandaki Türk azınlığı için bir başka sorun teşkil etmektedir. ECRI'nin (Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu) 24 Şubat 2015 tarihinde yayınlanan Yunanistan raporunda yer alan bilgilere göre, "Batı Trakya'da, çoğunluğu etnik Türklerden oluşan yaklaşık 60.000 kişi, 1955'ten 1998 yılına kadar yürürlükte olan vatandaşlık yasasının 19uncu Maddesi uyarınca, Yunan vatandaşlığını kaybetmiştir. Hükmün yürürlükten kaldırılması geriye dönük nitelikte olmamıştır. Bu nedenle, kişinin Yunan vatandaşlığını geri kazanmak için başvurması gerekmektedir. Ayrıca, ilgili kişilerin Yunanistan'da ikamet etmesi şartı bulunmaktadır. İçişleri Bakanlığı, ECRI'yi Yunanistan'da yaşayan kişilerden gelen tüm taleplerin, bir tanesi halen beklemede olan bir talep dışında, şimdiye kadar işleme konulduğu yönünde bilgilendirmiş; azınlık temsilcileri süregelen bir adaletsizlik ve tam entegrasyona engel olarak gördükleri en az 30 talebin henüz kabul edilmediğini belirtmiştir."[8] ECRI, [Yunan] makamları, birçok kişinin Yunan vatandaşlığını geri alamamasına neden olan vatandaşlık yasasının 19uncu Maddesinin olumsuz sonuçlarını düzeltme çabalarını arttırmalı[9] önerisinde bulunmuştur. Yunan Hükümetinin ECRInin analiz ve önerilerine yanıtında, Türk azınlıklarının sorunları ile Madde 19dan hiç söz edilmediğinin altını çizmek isteriz.[10]

AB İnsan Hakları Özel Temsilcisinin, BMde yapmış olduğu beyanatta, Yunan yetkilileri

tarafından kendisine dayatılan sorunu uygun biçimde incelemeden, Türkiyede azınlık statüsüne sahip Yunan Ortodoks Türk vatandaşlarına dair iddiaları öne sürmüş olması üzücüdür. AB İnsan Hakları Özel Temsilcisi internet sayfasında "İnsan Hakları Özel Temsilcisinin görevleri AB insan hakları politikasının etkinliğini ve görünürlüğünü artırmaktır " şeklindeki açıklamasına rastlamaktayız. İnternet sayfasında, "Özel Temsilcinin, gelişen jeopolitik koşullara uyum sağlama olanağı sağlayan geniş ve esnek bir yetkiye sahip olduğu [ve] çalışmalarına tam destek sağlayan Avrupa Dış Eylem Servisi ile yakın işbirliği içinde çalıştığı belirtilmektedir.[11] Sayfada ayrıca Özel Temsilcinin 27 AB üyesi ülkenin Kasım 2020 tarihinde kabul ettiği AB İnsan Hakları ve Demokrasi Eylem Planının uygulanmasını yönetme sorumluluğuna sahip olduğu ifade edilmektedir. Sözkonusu eylem planı, bir insan hakları ve demokrasi eylem planını kapsamakta ve AB ile Üye Ülkelerinin bu alanda tüm üçüncü ülkelerle olan ilişkilerdeki hedeflerinin düzeyini belirlemekte ve öncelikleri tanımlamaktadır.[12] Özel Temsilcinin bu görev tanımı, AB üyesi ülkelerdeki insan hakları ihlali sorunlarıyla ilgilenme yetkisinin olmadığını göstermektedir. Ancak, Özel Temsilci, üye ülkelerdeki belirli azınlıklara karşı yapılan insan hakları ihlallerine dair bilgi sahibi olursa, Yunanistan gibi bazı üye ülkeler tarafından kendisine karşı dayatılabilecek sorunlu konuları öne çıkartmada daha dikkatli davranabileceğini varsaymaktayız. Bu bağlamda, eğer bir kişi camdan yapılmış evde oturuyorsa, komşusunun camına taş atmamasının faydalı olacağına inanıyoruz.

*Fotoğraf: *United Nation Facebook*

[1] Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner, 18 Aralık 1992), 47/135, https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-rights-persons-belonging-national-or-ethnic.

[2] BM Anlaşmaları Serisi, Sayı 999, No. 14668, (pp. 171-186). International Covenant on Civil and Political Rights. Adopted by the General Assembly of the United Nations on 19 December 1966. Article 27 of the Covenant reads as follows: In those States in which ethnic, religious or linguistic minorities exist, persons belonging to such minorities shall not be denied the right, in community with the other members of their group, to enjoy their own culture, to profess and practice their own religion, or to use their own language.International Covenant on Civil and Political Rights (United Nations, 16 Aralık 1966), 14668, https://treaties.un.org/doc/publication/unts/volume%20999/volume-999-i-14668-english.pdf.

[3] International Covenant on Civil and Political Rights.

[4] EU Statement UN General Assembly: Thirtieth Anniversary of the Adoption of the

Declaration on the Rights of Persons Belonging to National or Ethnic, Religious and Linguistic Minorities (Delegation of the European Union to the United Nations in New York, 22 Eylül 2022), https://www.eeas.europa.eu/delegations/un-new-york/eu-statement-%E2%80%93-un-general-assembly-thirtieth-anniversary-adoption_en?s=63.

[5] Lausanne Peace Treaty Part II. Financial Clauses (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Afairs, 30 Ocak 1923), https://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-part-ii_-financial-clauses.en.mfa.

[6] Lausanne Peace Treaty VI. Convention Concerning the Exchange of Greek and Turkish Populations Signed at Lausanne, January 30, 1923 (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Afairs, 30 Ocak 1923), https://www.mfa.gov.tr/lausanne-peace-treaty-vi_-convention-concerning-the-exchange-of-greek-and-turkish-populations-signed-at-lausanne_.en.mfa.

[7] Turkish Minority of Western Thrace and the Turkish Community in the Dodecanese (Republic of Türkiye Ministry of Foreign Afairs, 2011), https://www.mfa.gov.tr/turkish-minority-of-western-thrace.en.mfa.

[8] ECRI Report On Greece (Strasbourg: European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), 24 Şubat 2015), 33, paragraph 116, CRI(2015)1, https://rm.coe.int/fifth-report-on-greece/16808b5796.

[9] ECRI Report On Greece, 34, paragraph. 117.

[10] Appendix: Governments Viewpoint (Strasbourg: European Commission against Racism and Intolerance (ECRI), 14/03 2014), https://rm.coe.int/government-comments-on-the-fifth-report-on-greece/16808b57a2.

[11] Eamon Gilmore, EUSR Human Rights, Information site, Eamon Gilmore (blog), 01 Ekim 2022, https://www.gilmore.ie/eu-special-representative/.

[12] EU Action Plan On Human Rights And Democracy 2020 – 2024 (European Union, 25 Mart 2020), JOIN(2020) 5 final, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eu_action_plan_on_human_rights_and_democracy_2020-2024.pdf.

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "AB'NİN İNSAN HAKLARI SORUMLULUKLARINI YERİNE GETİRMEDEKİ BAŞARISIZLIĞI: AB İNSAN HAKLARI ÖZEL TEMSİLCİSİ'NİN BM'DE YAPMIŞ OLDUĞU AÇIKLAMA." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2022 / 30. Kasım 24. Erişim Kasım 20, 2026. https://avim.org.tr/tr/Analiz/AB-NIN-INSAN-HAKLARI-SORUMLULUKLARINI-YERINE-GETIRMEDEKI-BASARISIZLIGI-AB-INSAN-HAKLARI-OZEL-TEMSILCISI-NIN-BM-DE-YAPMIS-OLDUGU-ACIKLAMA

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır